

«Η ζωή είναι μια μεγάλη πληγή.
Ονομάζουμε ζωή, την αντοχή μας.»
Ν. Λυγερός

Πριν να αναφερθούμε στο νέο θεατρικό έργο του Ν. Λυγερού στις «Χορδές του χρόνου», θεωρώ σκόπιμο να κάνουμε μια σύντομη αναδρομή στα δύο προηγούμενα θεατρικά του κείμενα στις «Σκιές του Πύργου» και στο «Σταυροδρόμι του γαλάζιου», γιατί αποτελούν το μέρος μιας τριλογίας του συγγραφέα, της οποίας το τρίτο μέρος κρατάμε στα χέρια μας σήμερα.

Η αναδρομή αυτή θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τη θεωρία, τη σκέψη, το φιλοσοφικό στοχασμό, την κοσμοθεωρία του Νίκου Λυγερού, που αναπτύσσεται γενικότερα μέσα σ' αυτά τα έργα. Γιατί είναι θεατρικά και όχι αφηγηματικά ή δοκίμια φιλοσοφικού στοχασμού, μια και διαβάζοντάς τα κανείς μόνος του κατανοεί καλύτερα τα νοήματα; Πιστεύω πως ο συγγραφέας αναζητήσε μια πιο κοινωνική μορφή τέχνης, όπως είναι το θέατρο που με την παραστατικότητα του δραματικού του λόγου, καθώς και τη διασταύρωση σκέψεων, εννοιών, βιωμάτων και εποχών, ακόμη και εικόνων δίχως καμιά συνοχή, δίνει μεγαλύτερη δυνατότητα αφομοίωσης των μηνυμάτων του στο κοινό. Ένα φιλοσοφικό δοκίμιο ίσως - ίσως να μην μπορούσε να μεταφέρει ακριβώς και με λογικά επιχειρήματα το παράλογο της ζωής και της ύπαρξης του κόσμου τούτου. Η δε αφαίρεση που επιχειρείται με τη δημιουργία της παραστατικής εικόνας, δίνει τη δυνατότητα της προέκτασης των αφηρημένων εννοιών. Μέσα από την παραστατικότητα ενός μύθου υπογραμμίζεται εντονότερα το δράμα της ανθρώπινης ψυχής. Ο άνθρωπος είναι το τραγικότερο ον απ' όλα τα όντα, γιατί γνωρίζει ότι θα πεθάνει. Γνωρίζει επίσης ότι όλα θα καθούν στη λήθη, ότι, κι αν ακόμη ο κύκλος της ζωής του επαναληφθεί, δε θα θυμάται τίποτα. Αυτό που κάποτε βίωσε ως ευτυχία, μπορεί να υπήρξε στο όνειρο της ζωής ή στην αμεριμνησία της ανυπαρξίας. Η γεύση αυτής της αίσθησης και αυτής της μουσικής τον ακολουθεί, ενώ η μνήμη χάνεται. Η ανάμνηση ενός χαμένου Παραδείσου, μια χαμένη πατρίδα που πάντα ονειρευόμαστε και περιμένουμε να ξαναβρούμε πολλές φορές, χωρίς να γνωρίζουμε τι περιμένουμε, είναι η αναζήτηση της αθανασίας. Και ενώ «είμαστε ο σπόρος που πεθαίνει / κατά βάθος είμαι ζήτημα φωτός», γράφει ο ποιητής Γ. Σεφέρης.

Το παράλογο και το αντιφατικό της ανθρώπινης ψυχής και μοίρας απέδωσε πρώτη η αρχαία ελληνική τραγωδία με τον Σοφοκλή και τον Ευριπίδη, όπως και η ελληνική μυθολογία με τους μύθους του Ορφέα, του Προμηθέα, του Πρωτέα. Η εικόνα του σπηλαιού επίσης στον Πλάτωνα με το φως στο βάθος και τις σκιές που παίζουν περνώντας από μπροστά του, είναι το παιχνίδι της ψυχής με τον εαυτό της. Η ψυχή βρίσκει τον εαυτό της τη στιγμή ακριβώς που τον χάνει.

Πατώντας γερά σ' αυτές τις αρχές και πάνω στις αρχές της σύγχρονης φιλοσοφίας του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, ο συγγραφέας στήνει τα σκηνικά αυτού του παραλόγου και το δικό του αντίλογο με όραμα να ξαναβρεθεί ο ουρανός που χάνεται. Όλα υπάρχουν, για να πάνσουν να υπάρχουν και παύουν να υπάρχουν, για να ξαναυπάρξουν. Πεθαίνουν, για να γεννηθούν. Αιτία η αρχή. «Κάθε ιστορία έχει και μια αρχή», γράφει. Κάθε ύπαρξη το ίδιο. Ο κύκλος της ζωής έχει τη δική του αυτοδύναμη κίνηση και συνέπεια.

Οι ήρωές του στις «σκιές του πύργου» υπάρχουν σε μια κοινωνία που δεν έχει ουρανό και κρύβουν τα φτερά τους, γιατί δεν μπορούν να πετάξουν. Εγκλωβισμένοι εδώ, σ' αυτό το χρόνο, χρόνο παρόντα, φυλακή, στις μίζερες καθημερινές κοινωνικές συνθήκες υποταγής, ασφυκτιούν. «Πώς να περπατήσεις, όταν έχεις μόνο φτερά», γράφει. Φαινομενικά ζουν, ενώ δε ζουν πραγματικά. Πόσο επίκαιρος μπορεί να είναι ο άνθρωπος του παρόντος, όταν το παρελθόν και το μέλλον αποκόβονται από την ύπαρξή του; Σαν ένα αναπόσπαστο και αδιαχώριστο κομμάτι του σύμπαντος ο άνθρωπος εμπεριέχεται παράλληλα σε ολόκληρο το φάσμα του χρόνου, που όμως είναι υποχρεωμένος να τον συμπεριλάβει σε μια μικρή χρονική στιγμή, το παρόν. «Ο κόσμος είναι ένας γυάλινος πύργος», γράφει, όπου όλα είναι διάφανα και παρόντα παντού. Ο άνθρωπος είναι μια «είδηση του παρελθόντος», ένας «πύργος μνήμης» που στο κορμί του σταματά η λήθη του κόσμου. Κάθε άνθρωπος ένα σύνορο, ένας φύλακας της μνήμης, που αποκαλύπτεται στο παρόν.

Ο Νίτσε έγραφε στον «ανεπίκαιρο στοχασμό» του ότι φτάνει σε τόσο «ανεπίκαιρες» εμπειρίες μόνο ως «τρόφιμος παλαιότερων καιρών». Στη σχέση του με το χρόνο ο άνθρωπος μπορεί να είναι «του σήμερα και του άλλοτε», «του αύριο, του μεθαύριο και του κάποτε». Μπορεί να υπάρξει στις τρεις διαστάσεις του χρόνου. Σ' ένα χρόνο άχρονο, έννοια στατική και παράλληλα ρευστή.

«Μόνο τ' ακίνητα ταξίδια μας πάνε πραγματικά μακριά», γράφει ο Ν. Λυγερός στο «Σταυροδρόμι του γαλάζιου», «η πόλη σου είναι ένα ακίνητο ταξίδι». Η ακινητοποίηση αυτής της στιγμής είναι μια στιγμή αποκάλυψης. Στιγμή που στο παρόν ενώνεται το χρονικό με το υπερχρονικό και φωτίζονται όλα. Είναι η στιγμή που η ζωή ενώνεται με το θάνατο και ο άνθρωπος επικοινωνεί με τους νεκρούς. Είναι το ακίνητο κενό. Η σιωπή. Το ενδιαίμεσο. Η Διοτίμα του Πλάτωνα. Η φράση του Σεφέρη στο ποίημά του *Ο βασιλιάς της Ασίης* «ο ποιητής ένα κενό». Η στιγμή αυτή απασχόλησε πολύ σοβαρά τους πιο αξιόλογους ποιητές μας στην ιστορία της ελληνικής ποίησης, αλλά και τους διανοητές όλων των αιώνων. «Η καρδιά του ανθρώπου, αν σταθεί στη μέση του σταυρού, βρίσκεται μέσα στο λόγο, στον αιώνιο λόγο», ερμηνεύουμε σε παράφραση ένα νόημα εμβλήματος του Λούθηρου, στα 1530. Η κάθετη και παράλληλη γραμμή του σταυρού, το σημείο που ενώνονται η γη και ο ουρανός, το εφήμερο και το αιώνιο είναι η καρδιά που χτυπά πάντα και αιώνια, ο αληθινός λόγος του ανθρώπου.

Υπάρχοντας σε όλες τις διαστάσεις του χρόνου ο άνθρωπος, ο Ν. Λυγερός υποστηρίζει στα έργα του ότι ο άνθρωπος κουβαλάει μέσα του πολλές ψυχές και κατά συνέπεια τον πόνο και τη θλίψη όλου του κόσμου. Η ζωή είναι ένα όνειρο τελικά, το οποίο ζει ο άνθρωπος στο πέρασμά του απ' αυτήν; Αναρωτιέται. Το παρόν υφίσταται σαν πραγματικότητα και σαν αιωνιότητα; Η αρχαία ελληνική αντίληψη για το χρόνο (Αριστοτέλης) δέχεται το παρόν ως «τώρα» και το αληθινό παρόν είναι η αιωνιότητα, η οποία ενυπάρχει στο χρόνο.

Ο λόγος του Ν. Λυγερού είναι ερμητικός και δύσκολος, γιατί εισχωρεί βαθιά στα σκοτεινά και ανεξερεύνητα τοπία της ανθρώπινης ύπαρξης και μοίρας. Χρησιμοποιεί σύμβολα και μεταφορές, για να πλησιάσει περισσότερο την αλήθεια, γιατί η θέαση των πραγμάτων είναι άρρητη κι η γλώσσα αδύναμη να απεικονίσει τα σημαινόμενα. Η έρημος, ο χρόνος, η μνήμη, η αθανασία... Ψάχνει το Μεσολόγγι των ανθρώπων και την ελευθερία. Την ιδέα που πρώτοι οι Έλληνες έσπειραν και την ελληνικότητα σαν στάση ζωής του ανθρώπου. Θεώρησα απαραίτητη αυτή την αναφορά στα προηγούμενα θεατρικά του, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις «χορδές του χρόνου». Έτσι θα μπορέσουμε να αναφερθούμε εν συντομία σ' αυτό.

Εδώ το είδωλο της αφηρημένης και χαμένης πατρίδας γίνεται πιο συγκεκριμένο ή παράλληλα συγκεκριμένο. Είναι η Ίμβρος, η Τένεδος, η Τραπεζούντα, η Κωνσταντινούπολη. Προπύργια του ελληνισμού που δέχτηκαν τη μοίρα τους και βυθίστηκαν στο παρελθόν. Μια τραγωδία του ελληνισμού που ταυτίζεται με την τραγωδία της ανθρώπινης ψυχής. Οι άγνωστοι που έρχονται από 'κει είναι σιωπηλοί, διασχίζουν μ' ένα ταξί τους δρόμους της Αθήνας ψάχνοντας μια καινούργια αρχή και μια αναγέννηση του ελληνικού πνεύματος και ψυχής. Ενυπάρχουν στο παρόν, στο παρελθόν και το μέλλον και ποθούν να γεφυρώσουν το χάσμα μιας πατρίδας που κόπηκε στα δύο. Ο χρόνος σαν μια σπασμένη παράφωνη χορδή υπογραμμίζει το σιωπηλό σκηνικό. Σέρνεται στον αέρα.

«Πού πρέπει να πάμε τώρα;», αναρωτιούνται.

«Εκεί που κρύβεται η γέφυρα».

«Στο ακίνητο καράβι».

«Εκεί άρχισε το ταξίδι, εκεί πρέπει να πάμε».

Το ακίνητο καράβι. Σημείο μηδέν. Σημείο όπου ενώνονται η αρχή και το τέλος, η ζωή και ο θάνατος και ο κόσμος φωτίζεται. Έννοια αντιφατική που δημιουργεί.

Τα άγνωστα πρόσωπα περιφέρονται αγνοημένα στη λήθη. Είναι μορφές που περιμένουν σ' όλα τα πεδία του χρόνου το ξύπνημα της μνήμης, για να περάσουν στο μέλλον. «Το ταξί είναι η αρχή του ταξιδιού» και το ταξίδι η μνήμη.

Φιλοσοφικά και ποιητικά δοσμένα και τα τρία αυτά έργα του Ν. Λυγερού με καταδύσεις σε έννοιες υπαρξιακές, χαρακτήρες που ξεπροβάλλουν από τη μοναξιά του χρόνου, το αγνοημένο παρελθόν, αγνοούμενοι κι αυτοί της ζωής. Το πνεύμα του μύθου, η ελληνικότητα που χάνεται, οι χαμένες πατρίδες, που αναφέραμε, ένας Αλέξανδρος που αγωνίζεται να σώσει τα θρύψαλα της εικόνας του. Σιωπή και λάθη, σπασμένες χορδές του χρόνου που μόνο η μνήμη μπορεί να εναρμονίσει. Μια πατρίδα που αγωνίζεται να περάσει στο φως.

Οι ήρωες στα έργα του Λυγερού δε συμπεριφέρονται ούτε με απάθεια σ' ένα παράλογο κόσμο, όπως οι ήρωες στον «Ξένο» του Αλμπέρ Καμύ ούτε με καρτερικότητα, όπως οι ήρωες του Σάμουελ Μπέκετ στο «Περιμένοντας τον Γκοντό», περιμένοντας κάτι που δεν έρχεται σε μια κοινωνία που καταρρέει. Είναι ήρωες που επαναστατούν για ό,τι έχει χαθεί. «Για μας δεν υπάρχει τέλος, μόνο αρχή», λένε. Πατούν τη λήθη του θανάτου και λυτρώνονται μες από τη μνήμη. Αγωνίζονται να φέρουν πίσω την Ευρυδική από τον Άδη στο φως. Κάθε άνθρωπος ένα σύνορο, ένας φύλακας της μνήμης. Το μήνυμα που διαπερνάει την τριλογία αυτή και ο συγγραφέας κατορθώνει με τις εκφραστικές δυνατότητες της διαλογικής γλώσσας να προεκτείνει τις έννοιες πέρα από τις λέξεις, καθώς και να ενσωματώσει τα όνειρα, τις ιδέες, το παράλογο και το ουτοπικό των ανθρώπων μέσα στη σύγχρονη πραγματικότητα.

